

mammadaba

Dzīvo Latvijas valsts mežos

Svešzemju elpa

"Latvijas valsts meži" un mammadaba gaida tevi ciemos!

"Latvijas valsts meži" jau brīdināja:

NEMĒSLO MEŽĀ!
PAR CŪKU PĀRVĒRTĪSIES!

Ja būtu jānosauca dendroloģiskie parki Latvijā, prātā nāk vien daži, taču mūsu mazajā zemē ir 89 mākslīgi veidotas teritorijas ar dendroloģiskām un kultūrvēsturiskām vērtībām, kas ir piemērotas sabiedrības izglītošanai un atpūtai skaistā un neparastā vietā. Tie ir gan agrākie muižu parki, gan arī dendroloģiskie stādījumi, alejas un citi objekti. Tā ir mūsu lielā bagātība, kas ļauj iepazīties ar citu zemju tradicionālo ainavu, nepametot Latviju.

Lai jūs nemulsina svešādie vārdi – arborētums, dendrārijs, introducēts. Latīņu valodā *arbor* un grieķu valodā *dendron* nozīmē vienu un to pašu – koks, tātad gan arborētums, gan dendrārijs ir āra apstākļos kultivētu koku un krūmu kolekcija, ko ierīko zinātniskiem mērķiem un mācībām. Dendroloģiem tas ir neizsmejams bagātību avots, bet mums – neparasta un skaista vieta Latvijā, kurā var sajust svešu zemju elpu. Šajā žurnālā būs stāstīts par neparastiem kokiem un krūmiem un, protams, par cilvēkiem, kuri gādājuši, lai mēs šo skaistumu varētu izbaudīt.

Skrīveru dendroloģiskais parks 2. lpp.

Strenču kokaudzētava 8. lpp.

Lāčupītes dendrārijs 14. lpp.

A close-up photograph of autumn leaves in shades of red, orange, and purple, with a blurred background. The leaves are the central focus, with some showing detailed vein patterns.

Skrīveru dendroloģiskais parks

Skrīveru dendroloģiskais parks

Skrīveru novads
Skrīveru pagasts

Rīga – 80 km
Skrīveri – 5 km

Nepilnus 80 kilometrus no Rīgas, šosejas Rīga–Daugavpils malā atrodas Skrīveru dendroloģiskais parks un svešzemju koku stādījumi – unikāli Eiropas nozīmes meža vēstures objekti, kurus aplūkot brauc daudzu valstu dendroloģi. Piebremzējiet arī jūs straujo skrējienu, te ir vērts apstāties!

Dzīve Daugavas krastos

Skaistā vieta Daugavas krastos jau sen piesaistījusi cilvēkus. Tagadējo Skrīveru teritoriju ap 1. gadu tūkstoši apdzīvoja Daugavas lībieši un arī latgaļi. 16. gs. daļa tagadējās Skrīveru teritorijas ietilpa Kurzemes hercogistē, un hercogs Ketlers šo Vidzemes muižu uzdāvināja kādam Stefanam Rēmeram, tā cēlies muižas vāciskais nosaukums *Römershof* – Rīmaņu muiža. Savukārt Rēmers saradojās ar Kokneses muižas rakstvedi Nīmeijeru, kurš vēlāk muižu mantoja. Nīmeijera bijušā amata nosaukums zviedru valodā – *skrivari* – tad arī devis pagastam un muižai tagadējo nosaukumu – Skrīveri, un līdz pat Latvijas Republikas izveidošanai 20. gs. sākumā novadam pastāvēja divi nosaukumi – *Römershof* jeb Rīmaņu muiža un Skrīveri.

Gadu gaitā mainījās muižas īpašnieki, līdz 1874. gadā to iegādājās no Igaunijas atbraukušais Augusts fon Siverss.

Tajā laikā lielceļš vijās gar Daugavu, ceļa malā pie zirgu pasta stacijas bija izveidojies neliels centrs ar skolu un pagastmāju. Savukārt Rīgas–Orlas dzelzceļa būves sākums 1861. gadā pavēra jaunas iespējas gan muižas, gan zemnieku ražojumu transportēšanai, un Skrīveri turpināja augt un attīstīties.

Kopš 1882. gada barons sāka iznomāt zemi pie dzelzceļa stacijas uz 99 gadiem. Šo gadu tad arī var uzskatīt par Skrīveru dibināšanas gadu. Ciemats auga ātri, tajā galvenokārt strādāja un dzīvoja amatnieki un tirgotāji.

Skrīverus smagi skāra 1905. gada notikumi un tiem sekojošās represijas, taču vēl vairāk tos ietekmēja Pirmais pasaules karš. Sākoties neatkarīgās Latvijas 1920. gada zemes reformai, Skrīveru muižas zemi sadalīja sīksaimniecībās, kas Skrīveriem jāva izveidoies par kārtīgu pagastu.

Padomju varas gados Skrīveru vārdu atpazīstamu darīja Zemkopības institūts (tagadējais Skrīveru zinātnes centrs), Skrīveru izmēģinājumu saimniecība, Skrīveru pārtikas kombināts un, protams, Skrīveru dendrārijs.

Max fon Siverss

Maksimilians Siverss (1857–1919) dzimis un jaunību pavadījis Igaunijā, Tērbatas Universitātē studējis dabaszinātnes un ekonomiku. Jau studiju laikā dedzīgais jauneklis aizrāvās ar dendroloģiju un mežsaimniecības ekonomiku, iecerēja savākt vienkopus visus ziemeļu puslodes mērenā klimata joslas kokus un krūmus, izveidojot Baltijā pirmo dendrāriju pēc floristiski ģeogrāfiskā principa. Savus pārdrošos sapņus Maksis sāka īstenot jau tūlīt pēc augstskolas beigšanas, dodoties ekspedīcijās uz Vāciju, Itāliju, Šveici, Franciju un Austriju, lai iepazītos ar turienes dendrārijiem, parkiem un dārziem, introducēto sugu meža kultūrām.

1881. gadā pēc tēva nāves Maksis fon Siverss kļuva par piltiesīgu Skrīveru muižas īpašnieku. Viņš jau bija nostabilizējies Latvijā – apprecējies Ķoņu muižas barona Georga fon Lilienfelda meitu Madeleīnu, kura viņam dāvāja septiņus bērnus. Vēlāk Maksis kļuva par Vidzemes bruņniecības landtāga deputātu, ir bijis valsts padomnieks ar ekselences titulu, ievēlēts par Baltijas Mežkopju biedrības prezidentu, vienlaikus bija arī Baltijas Vācu partijas vadītājs un Vācu Savienības prezidents. 1903. gadā Rīgā notika Viskrievijas X mežsaimniecības kongress, kurā Siverss nolasīja referātu “Par sēklu izcelsmes ietekmi uz koku augšanu”. No 1886. līdz 1915. gadam Siverss publicējis 108 pētījumus par mežkopību, meža ekonomiku, dendroloģiju un medību saimniecību, savus rakstus parakstot kā Max fon Siverss vai vienkārši Max Siverss. Taču viņa mūža lielākā mīlestība bija Skrīveru dendroloģiskais parks.

Skrīveru eksperiments

1891. gadā Maksimilians Siverss izstrādāja parka stādījumu plānu un sāka sava grandiozā projekta īstenošanu – Skrīveru dendroloģiskā parka veidošanu. Siverss bija rūpīgi izpētījis plānotā parka teritoriju. Labā ziņa svešzemju augu stādīšanai bija tā, ka parka teritorijā gaisa temperatūra ir vairākus grādus augstāka nekā tuvējā apkārtnē un ka te no augstā Daugavas krasta paveras fantastisks skats uz upi un dūmakā tītajiem Kurzemes siliem. Sliktā ziņa – augsnes virskārta bija pārāk plāna, lai koki varētu labi iesaistīties, bet tas, protams, Siversu neatturēja.

Parks veidots uz divām terasēm. Pirmā terase no Kalnamuižas ezera akas līdz strūklakai, otra – no strūklakas līdz Daugavai. Latvijas klimats vairāk līdzinās Ziemeļamerikas klimatam, tāpēc Siverss secināja, ka īpaši labvēlīgi apstākļi parkā varētu būt Ziemeļamerikas sugām, kokaugiem no ASV ziemeļu daļas un Kanādas. Un viņam kārtējo reizi bija taisnība – šo reģionu koki arī ir vislabāk saglabājušies līdz mūsdienām. Parks sadalīts 20 floristiski ģeogrāfiskos apgabalos, vienu atvēlot Latvijai. Šāda iecere tolaik pasaulē bija pilnīgi jauna, jo pēc floristiski ģeogrāfiskā principa dendrāriji vēl netika ierīkoti.

Siverss vispusīgi izpētīja izvēlēto floristisko apgabalu dabas apstākļus – klimata, augsnes, veģetācijas īpatnības – un salīdzināja tos ar Vidzemes apstākļiem. Dendrārija projektu izstrādāja Eiropā pazīstamais parku arhitekts, Tērbatas Universitātes absolvents V. Engelharsts un dārzkopības inženieris F. Lode.

Veidojot parku, Siverss vadījās pēc šādiem galvenajiem principiem:

- stādījumi jāiekārto dabiskajā ainavā jeb angļu dārza stilā,
- koku un krūmu sugas jāgrupē pēc floristiski ģeogrāfiskā principa,
- katrā floristiski ģeogrāfiskajā apgabalā jāveido tādas augu sabiedrības, kas atbilst dabiskajai veģetācijas ainai,
- visi stādi jāizaudzē no savvaļas augu sēklām, kas saņemtas no dabiskā augšanas areāla,
- floristiski ģeogrāfiskie apgabali parkā jāizvieto tādā secībā, kas atbilst to vietai uz Zemes,
- apgabaliem nemanot jāpāriet citam citā,
- floristiski ģeogrāfisko apgabalu izvēlē jāievēro reljefs – lapu koku audzes jāstāda lēzenās nogāzēs, bet skuju koki un kalnāju augi – stāvos krastos.

Darbi tika veikti ar vērienu – tika uzmūrēta mākslīga krauja kalnu reģioniem, izrakta un izmūrēta ala, stāsta, ka tā vedusi pa Daugavas apakšu uz upes pretējo krastu. Tiesa, tagad ala aizbrukusi, saglabāties tikai mazs fragments. Ziemeļamerikas prēriju apgabalu plānoja tuvāk okeānam, šajā gadījumā – Daugavai. Siltāko reģionu koki tika stādīti apakšējā terasē, jo tur netiek klāt ziemeļu vēji, savukārt augšējā terasē auga izturīgākie augi. Parka centrā uz augstas klinšu kraujas lepni slējās iespaidīga

neoromānikas stilā celta pils. Arhitekts galveno uzmanību bija veltījis ainaviski efektīgai pret Daugavu vērstajai fasādei. Pils ar saviem masīvajiem kvadrātveida torņiem un smago, stabilo apjomu atstāja patiesi grandiozu iespaidu. Bet pils iekšpusē bijis daudz tam laikam modernu lietu, piemēram, ūdensvads, kas devis ūdeni virtuvei, tualetei, vannas istabai, centrālapkurei. Stāsta, ka Skrīveru pils Latvijā tolaik bijusi vienīgā ar tādām ērtībām.

Diemžēl pilij nebija laimīgs liktenis. Tās celtniecība īsti pabeigta tikai 1900. gadā, bet jau 1905. gada revolūcijas laikā pili nodedzināja. Pēc tam gan to atjaunoja, bet Pirmā pasaules kara laikā atkal nopostīja, līdz lepnās pils vietā bija vien drupas, ko 30. gadu otrajā pusē prezidents Kārlis Ulmanis lika novākt kopā ar citām kara laika drupām lielo ceļu malā. Akmeņu maļamās mašīnas sasmalcinājušas pils paliekas, kas sabērtas jaunā ceļa pamatos. No pils pāri palicis tikai torņa fragments, kam vēlāk piemūrēti daži pakāpieni, lai būtu neliels skatu tornītis. Saglabājušās arī iespaidīgās akmens kāpnes, kas ved uz Daugavu, strūklaka, dzirnakmens galds, pie kura barona laikos tika spēlētas kārtis. Starp citu, Maksis fon Siverss vienmēr esot uzvarējis kāršu spēlē 66, tāpēc arī kāpnēm bijuši 66 pakāpieni.

Izcilais augu mednieks

M. Siverss tiek dēvēts par izcilāko tā laika augu mednieku, jo visi koki dendrārijā tika izaudzēti tikai no sugu augšanas dabiskajā areālā ievāktām sēklām. Tiešām, sēklu sagādei Siverss piešķīra lielu nozīmi. Sēklas pienākušas no visiem ziemeļu puslodes reģioniem. Siverss piedalījies gan ekspedīciju organizēšanā, gan finansēšanā, nodibinājis sakarus ar Amūras apgabala mežkopjiem, no Urāliem tika atvestas Ledebūra lapegles sēklas, no kurām četras mārciņas tika iedotas arī Vācijas kancleram Otto

* Skrīveru dendroloģiskais parks kopā ar svešzemju koku stādījumiem aizņem 392 ha, tajā sastopamas apmēram 300 introducētās koku un krūmu sugas, kas saglabājušās no tām 679 sugām, kas te auga pirms Pirmā pasaules kara. 30 no tām ir ievērojami retumi Eiropas mērogā.

* Kopš 1977. gada 17 ha lielais Skrīveru dendrārijs ir aizsargājams dabas objekts.

fon Bismarkam. Starp citu, arī Operas apstādījumos Rīgā joprojām zaļo Skrīveros izaudzētie svešzemju koki. Siverss organizēja un finansēja lielu sēklu vākšanas ekspedīciju uz Rietumkanādu. Lielas cerības mežu koksnes produktivitātes palielināšanā Siverss saistīja ar duglāziju, tāpēc aicināja visus, kas vēlētos savos mežos audzēt duglāzijas, iemaksāt savu artavu Kanādas ekspedīciju fondā. Krievu–japāņu kara laikā sēklas pienāca no Mandžūrijas, tās palīdzējis sagādāt Kazdangas muižas īpašnieks fon Man-teifels, arī kaislīgs dendrologs.

Sēklas Skrīveros sāka pienākt 1881. gada rudenī, bet nākamā gada pavasarī Vecās pils dolomīta žoga iekšpusē tika ierīkota pirmā stādu audzētava – lecektis. Sākās Skrīveru eksperiments, kas prasīja daudz naudas, laika un pūļu.

Parkā bija divas kokaudzētavas – mūru ietverti lecekšu kvartāli, par kuriem Siversa virsvadībā gādāja īpaši apmācīti strādnieki. Gājis jau visādi. Skrīveros vēl tagad atceras nostāstus par cīņu ar kurmjiem, kas parkā nodarījuši lielu postu. Stāsta, ka muižā kādam kalpu zēnam maksāts vesels rublis – tolaik liela nauda – par atnestu kurmi. Puika bijis nadzīgs, tā vien skatījies, kā savu kapitālu papildināt. Kad parkā kurmji beigušies, zēns tos medījis citur, tā likdams pamatus ģimenes labklājībai. Nostāsti kļīst arī par to, kā parks stādīts. Nereti jau 10–30 cm dziļumā šeit parādās biezs dolomīta slānis. Vīri ar laužņiem dolomītā izkaluši bedres, kas pildītas ar auglīgu augsni, katrai bedrei pievadīts ūdens no lielā ūdensvada. Strādniekam bijis jāņem rokā attiecīgās sugas kociņu sainis, jāiemācās arī to latīniskais nosaukums. Tad visi bariņā devušies stādīt, pats Siverss gājis pa priekšu, papirosu dūmu apvīts, ielūkojies plānā, nosaucis koka vai krūma latīnisko nosaukumu, iespraudis savu spieķi zemē un teicis: – Hier! (Šeit! – vācu val.) Strādnieks latīniski atsaucies, nolīcis saini zemē un stādījis svešzemniekus iepriekš sagatavotajās vietās.

Koki stādīti ne tikai dendroloģiskajā parkā. Otrā pusē ceļam tika apmežoti bijušie lauki. Tur 1914. gadā auga ne tikai mums labi zināmie, bet arī svešzemju koki: rietumu tūjas, Ledebūra lapegles, Eiropas ciedru priedes, Veimutpriedes, duglāzijas, Kanādas lapegles, Benksa priedes, pelēkie riekstkoki, zaļie oši, Sibīrijas baltegles, parastās zirgkastaņas. Lietotas dažādas sēšanas metodes: sējumi vagās, stādījumi ar velēnu un spraugās, sējumi uz velēnām. Lielās platībās priede sēta kopā ar auzām, miežiem, līniem un rudziem. Pēc graudaugu novākšanas priedes turpinājušas augt.

Pēc astoņiem spraigā darbā pavadītiem gadiem parkā auga 451 koku un krūmu suga, 1912. gadā jau 529, 1914. gadā – 679 koku un krūmu sugas. Bet 1987. gada lielajā inventarizācijā saskaitīti 370 taksoni (sugas, pasugas, varietātes, formas, šķirnes). Dendrārija pastāvēšanas laikā uz to iedarbojušies dažādi nelabvēlīgi faktori. Postījumus nodarīja Pirmais pasaules karš. 1939. gadā sakarā ar Ķeguma spēkstacijas būvi Daugavā ievērojami pacēlās ūdens līmenis un paaugstinājās arī gruntsūdens līmenis. Dendrārija apakšējā terase pavasaros plūdu laikā ilgstoši atradās 3–4 m dziļā ūdenī. Lielu postu nodarīja arī šajos palu ūdeņos peldošie ledus gabali, kas nolauza un ievainoja tur augošos kokus un krūmus. 1937. gadā dendrāriju plosīja viesuļvētra, bet 1939./40. gada bargajā ziemā, kad temperatūra pazeminājās līdz –42 grādiem, aizgāja bojā daudzas mazāk izturīgās lapu un skuju koku un krūmu sugas, tad 1944. gadā vācu karaspēks gandrīz pilnīgi izcirta dendrārija apakšējo terasi.

Tomēr, spītējot laikam un apstākļiem, Skrīveru dendrārijs joprojām ir dzīvs un zaļojošs.

Dekoratīvais mērinstruments – strūklaka

Skrīveru muižai, kas atradās pašā Daugavas krastā, gadu simtiem ir bijušas grūtības ar ūdeni. Izrakt aku ar lāpstu nevar – apakšā dolomīts. Tad nu ūdens uz pili un parku novadīts no mākslīgi izveidotā Kalnmuižas ezera, kas atrodas 17 metrus virs parka augšējās terases. Visā sistēma darbojas pēc pašteces principa. Sākumā ūdensvads bijis veidots no ozolkoka silēm (tā rakstīts A. Upīša romānā “Laikmetu griežos”), Siversa laikā tapusi jauna, moderna ūdensvadu sistēma – ar metāla un keramiskām caurulēm.

Strūklaka, kas joprojām iepriecina parka apmeklētājus, pils priekšā būvēta 1897. gadā. Tā kalpoja kā dekoratīvs mērinstruments, kas ar strūklas augstumu signalizēja par spiediena izmaiņām ūdensvadā sistēmā. Kalnmuižas ezers stāvajā kalnā kā ūdenstornis apgādājis ar ūdeni gan muižas ēku, gan lecektis, kurās bija ierīkota automātiskā laistīšana, gan koku stādījumus visā parka teritorijā.

2007. gadā pēc ilglaicīgas dīkstāves ar AS “Latvijas valsts meži” gādību strūklaka atjaunota un no jau-

na iedarbināta. Izbūvējot objektu, saglabāta baseina forma, centrālā strūklakas daļa aprīkota ar dekoratīvu elementu (mākslinieks Gunārs Platpīrs), kā arī izveidota pazemes sūkņu telpa strūklakas apkalpojošo iekārtu izvietošanai, jo pašlaik strūklaku darbina elektrība un ūdens tiek ņemts no akas.

Šobrīd tiek darbināta tikai strūklakas centrālā sprausla, kas diennakts tumšajā laikā tiek izgaismota ar zemūdens prožektoriem. Parkā ir daudz neparasti skaistu un romantisku stūrīšu, tajā skaitā Izejādes aplis, kura iekšpusē M. Siverss neiestādīja nevienu svešzemju koku, tur aug tikai Latvijas koki, vietējā flora. Stāsta, ka pa apli zirgi dzīti apkārt tik ilgi, kamēr seglos sēdošie atguvuši dvēseles līdzsvaru.

Leģendām apvītas ir akmens kāpnes, kas veda uz pili. Pils celtniecība tuvojusies beigām, kad no meža iznācis sirms, balts vecītis – senlatviešu priesteris – un pareģojis, ka pilij nebūs ilgs mūžs, jo iznīcināts svētums – upurakmens, ko barons pavēlējis sacirst, lai uzmūrētu pils ieejas kāpnes. Pils iešot bojā, bet kāpnes būšot mūžīgas. Un akmens kāpnes stāv joprojām...

Pa Laimes lāča taku

Skrīveri cieši saistīti ar rakstnieka Andreja Upīša vārdu, kurš savos darbos bieži aprakstījis šo pusi. Vecā pils, kurā baroni dzīvoja, pirms tika uzcelta jaunā pils, ir Melnā muiža, bet pie netālā Kalnamuižas ezera sākas teiksmām apvītā Laimes lāča taka.

Avotiem bagātais Kalnamuižas ezers, kas tiek saukts arī par Apaļo, Velna vai Skrīveru ezeru, ir mākslīgs veidojums. Ejot ezeram apkārt pa taku, ziemeļu pusē skaidri saskatāms uzbērts valnis, pie ezera vēl redzama aka, no kuras sākās ūdensvads, kas deva ūdeni Skrīveru pilij un dendrārijam.

Mūsdienās ar AS “Latvijas valsts meži” gādību te izveidota skaista atpūtas vieta ar romantiskiem tiltiņiem, kas ļauj izbaudīt divvientulību uz ezera saliņas.

Nacionālā botāniskā dārza direktors Andrejs Svilāns

Skrīveru unikalitāte slēpjas dendrārija vēsturiskajā nozīmībā, kuras dēļ, it īpaši vācu dendrologu ceļojumos uz Latviju, šī vieta ir neatņemams vizītes objekts. Stādījumu veidošana pēc ģeogrāfiskā principa un ģenētiski tīra savvaļas materiāla izvēle stādījumu ierīkošanai padara šo objektu ne tikai par minēto principu ieviešanas vēstures pieminekli, bet joprojām un uz ilgiem laikiem dendrologus saistošu pētījumu objektu. Protams, arī zaudēts ir daudz. Fotografijas liecina, ka Pirmajā pasaules karā tika zaudēta ne tikai viena no skaistākajām historisma pilīm mūsu reģionā, bet tika izcirsta arī liela daļa no stādījumiem. Savu daļu introducentu retinājušas bargās ziemas, slimības, pali, Otrais pasaules karš un elektrīķi. Vairākas kokaugu sugas toties pavisam omulīgi iejutušās Daugavas terasēs kā brīdinājums zinātniekiem par šo sugu invāzijas spējām. Aktuālākais šā brīža uzdevums ir pastāvīgi rūpēties par vēsturisko stādījumu saglabāšanu, neļaut tiem aiziet bojā vietējo un citzemju sugu pašizsējas koku noēnojumā, pilnvērtīgi izmantot dendrārija bagātīgās iespējas vides izglītības procesā, ierobežot invazīvo citzemju sugu izplatību, izvākt ainavu graužošo elektrolīniju un, protams, atjaunot un papildināt stādījumus, respektējot parka ainaviskās vērtības un Maksimiliāna fon Siversa ieviestos augu izvēles un stādīšanas principus.

A close-up photograph of a plant with multiple thin, upright stems. The stems are covered with small, dense clusters of tiny flowers. Some flowers are white, while others are a reddish-orange color. The background is dark and out of focus, with some light-colored bokeh spots on the left side.

Strenču kokaudzētava

Strenču kokaudzētava

Beverīnas novads
Trikātes pagasts

Rīga – 130 km
Valmiera – 20 km
Smiltene – 25 km
Valka – 30 km

Lai izjustu lielo kontrastu starp to laiku, kad Maksimilians fon Si-verss dažās lecektīs sāka audzēt stādīņus Skrīveru dendrārijam, un mūsdienām, kad stādu audzēšana ir kļuvusi par plašu tautsaimniecības nozari, jādodas uz kādu no deviņām AS “Latvijas valsts meži” kokaudzētavām. Šoreiz ielūkosimies, kā darbi sokas Baltijas lielākajā kokaudzētavā, ja rēķina pēc izaudzēto stādu skaita. Un realizē šeit 18 miljonus stādu gadā!

AS “Latvijas valsts meži” struktūrvienībā “Sēklas un stādi” ietilpst deviņas kokaudzētavas, kurās ražo un tirgo meža koku sēklas un stādus, arī dekoratīvos stādus.

Kokaudzētavas gadā piedāvā 50 miljonus meža koku stādu un vairāk nekā 600 dažādu dekoratīvo augu veidu.

Spēks no Gaujas

Strenči meklējami gleznainās Gaujas labajā krastā netālu no Strenču krācēm. Lai pilsēta izskatītos vēl skaistāka, cauri tai lūkumo mazā Strenčupīte, bet visapkārt meži ar staltām priedēm.

Pirmās ziņas par vietu, kur pašlaik atrodas Strenču pilsēta, ir rodamas 17. gs. beigu Rīgas–Tērbatas pasta ceļa kartēs, bet tā īsti Strenči sāka attīstīties 18. gadsimta otrajā pusē, kad uz muižu zemēm sāka apmesties meža cirtēji un plostnieki. Kopš tā laika tautā Strenčus sāka dēvēt par Gaujas plostnieku galvaspilsētu. Par nozīmīgu apdzīvoto vietu Strenči sāka veidoties pēc 1889. gada, kad atklāja dzelzceļa līniju Rīga–Pleskava.

1907. gadā Strenčos tika atklāta tiem laikiem viena no modernākajām psihoneiroloģiskajām slimnīcām Eiropā.

1909. gadā uzbūvēts gandrīz 100 metru garais daudzslaidumu dzelzsbetona tilts pār Gauju, kas ir viens no vecākajiem šāda tipa tiltiem Baltijas valstīs.

Strenču skolā 1912.–1914. gadā mācījies un līdz 1919. gadam par miesta fotogrāfu strādājis dzejnieks Jānis Ziemeļnieks.

1938. gadā tiek apstiprināts pilsētas ģerbonis, kur zilais fons simbolizē Gauju, četras horizontālās zelta svītras – pa upi pludinātos kokus, bet trīs zelta rombi – dzelzceļu.

Strenču kokaudzētava

Šoreiz pāri slavenajam dzelzsbetona tiltam izbrauksim no Strenčiem, lai paviesotos modernajā Strenču kokaudzētavā, kas izslavēta ar to, ka iet nevis laikam līdzi, bet var pat teikt – ir tam soli priekšā, jo šeit daudz ko paveic gudras mašīnas. Taču tik un tā ir skaidrs, ka galvenie arī stādu audzēšanā vienmēr būs cilvēki, īpaši, ja viņi apveltīti ar darba mīlestību, siltu sirdi un zaļajiem pirkstiniem.

Tālab 1966. gada rudenī Strenču mežniecībā priežu mētrājā izcirta mežu, tad sāka izlauzt celmus un apstrādāt zemi, līdz pēc triju gadu darba 12,7 ha platībā jau varēja sākt domāt par stādu audzēšanu. Apkārtējais mežs draudzīgi sakļāvās ap jauno stādu audzētavu, aizsargājot no valdošajiem vējiem un nodrošinot sakņu mikorizas veidošanos audzējamajiem stādiem, kas ir būtiski kvalitatīvai meža atjaunošanai saskarsmē ar meža vidi.

1986. gadā kokaudzētavā izgatavoja pirmās lecektis 12 m² platībā dekoratīvajiem spraudņiem, to tad arī var uzskatīt par dekoratīvo stādu audzēšanas sākumu. Tolaik Strenčos pie dekoratīvo augu stādīšanas darbiem bija ķērusies tagadējā “LVM Sēklas un stādi” direktora vietniece ražošanas jautājumos Laima Zvejniece, un stādu audzētavas cilvēki ar mīlestību rāda uz lielo hortenziju un pacipresi, teikdami – tās jau vēl Laimas stādītas. Skatoties, cik krāšņi Strenčos viss zied un kuplo, šķiet, ka par šo vietu šefību uzņēmusies arī pati mūsu lielā Laima.

- * Šobrīd Strenču kokaudzētavas teritorija aizņem 70 hektārus.
- * Iekšējais asfalta sēkļu ceļš no sējmašīnas līdz dīgšanai ir 2,5 km garš.
- * Pēdējos gados sabūvētas siltumnīcas 17 760 m² platībā.
- * Stādu audzēšanas poligoni – 72 600 m².
- * Ražošanas ēkas – saldētavas, vaskotavas, pakotavas, šķirotavas, citas glabātavas – nepilni 8000 m².
- * Dekoratīvo stādu audzēšanai atvēlēti divi hektāri, kuros izaudzē 0,2 miljonus un 200 dažādību stādus.

Zaļie ikšķiši

Strenču kokaudzētavā strādā 74 darbinieki. Lai gan viņu darbu atvieglo 26 laistāmie stieņi, stādu pakošanas un krautnēšanas robotizācijas līnija, skrīninga sistēma ozolu potējumiem, sēšanas un pildīšanas līnija un vēl daudz citu tehnikas brīnumu, bez roku darba neiztikt. Ikviens, kurš kaut reizi mūžā ir izravējis kaut vai burkānu dobi mazdārziņā, sapratīs, ka tas nav viegls darbs. Atcerieties to, kad turēsiet rokās kādu spēcīgu, labi izaugušu stādu!

Strenču kokaudzētavas tirdzniecības laukuma pārzine Ilze Valdēna lepni rāda savas sastrādātās rokas, un ir skaidri redzams, ka viņai ir zaļi pirkstiņi – jau piecpadsmit gadus Strenču kokaudzētavā aug un zaļo viss, ko Ilze ir stādījusi.

– Ko tu darīji agrāk, pirms sāki strādāt kokaudzētavā?

– Ko tik es neesmu darījusi! Arī darbus, kas nebija saistīti ar mežu un stādiem. Kaut gan mežs man nebūt nav svešs, jau no bērnības mūsu mājās bija jūtama meža elpa – mans tēvs bija virsmežsargs. *Karjeru* kokaudzētavā sāku kā kasešu pildāmā mašīna – ar rokām bija jāpieber milzīgs daudzums kasešu. Es ilgi nevarēju iemanīties tikt citām strādniecēm līdzī, un arī stūrīši nebija kārtīgi noblīvēti.

– Kādi ir tirdzniecības laukuma pārziņa uzdevumi?

– Mūsu pienākumi ir dažādi, tas atkarīgs no gadalaika un vēl daudz kā cita. Kad šķiet – visi stādiņi dus dziļā miegā un gaida pavasari, mēs ar kolēģi lvetu potējam... ozolus. Nu jau trešo gadu tas notiek jaunajā siltumnīcā, kuru es lepnī saucu par mūsu gaismas pili. Paradīze, ja salīdzina ar to mūžīgo drebināšanos vecajā vietā – nu ir siltā grīda, ventilācija, gaiss, tiešām sapnis, ne darba vieta. Kāpēc es lepojos tieši ar ozolu potēšanu? Tāpēc, ka tas ir ļoti grūti, pāiet vairāki gadi, līdz izdodas uztrenēties ozolu potēšanā. Un četri gadi jāgaida no zīles līdz jaunajam stādiņam. Vispirms no mūsu pašu ozolzīles izaudzē potcelmu, tad ņem no 'Fastigiata' potzaru un uzpotē. Potējums pieaug lēni, bet rezultātā iznāk šaurs un augsts kolonveida ozols – tādi pašlaik modē. Rokas pūtinot, potējam sarkano kļavu un vēl dažādus lapu kokus, tad liekam laukā norūdīties. Un tad klāt smalkais lobēliju un petūniju stādīšanas laiks. Es ļoti lepojos ar mūsu krāšņajām un izturīgajām petūnijām, kas visā krāsu un formu bagātībā grezno māju visu vasaru. Bet ķēpāšanās ar tām ir pamatīga.

– Pastāsti, kā veicas dekoratīvo stādu pārdošana? Vai tev daudz jāstāsta par katru augu? Un kā tu to visu zini?

– Sākumā jau bija gan traki, vajadzēja visiem augiem iemācīties latīniskos nosaukumus, jo es jau neesmu to lietu īpaši mācījusies. Man patīk pārdošanas laiks stādu laukumā. Patīk vērot, kā jaunās ģimenes izvēlas augus, kā sapņo, ka eglīte augs līdz ar mazuli. Patīk, ka vecmāmiņa ļauj mazdēlam izvēlēties pašam savu kociņu vai krūmu un iztaujā, kā tas jākopj. Es priecājos, ka varu kaut ko ieteikt, jo pa šiem gadiem daudz ko esmu iemācījusies, nu laiks dalīties zināšanās. Es lepojos, ka mūsu stādi ir veselīgi un izturīgi, tādus nav kauns ieteikt. Ja tie iztur mūsu bargās ziemas, tad augs arī citur Latvijā. Ir vēl viena nianse – Strenču kokaudzētava pirms 40 gadiem tika veidota skuju koku audzēšanai. Paskaties, kādas visapkārt varenas priedes! Bet augsne te nabadzīga, lapu koki grib smagāku, bagātīgāku augsni. Un, ja šajā zemē izaudzis labs un veselīgs stāds, tad leknākā dārzā tas noteikti kļūs par īstu skaistuli.

Bet esmu arī atrunājusi no liela pirkuma. Reiz jauns cilvēks pašā vasaras tveicē gribēja iepirkt krietni daudz kailsakņu stādu dzīvžogam. Es pierunāju atlikt pirkumu, jo būtu ļoti nepatīkami, ja stādi neieaugtos, kāds vēl nodomātu, ka mēs pie tā esam vainīgi. Un zini, tas cilvēks pie mums atgriezās rudenī un nopirka vēl vairāk stādu.

– Kad ir vislabāk doties pēc stādiem?

– Es teiktu, ka tas jādara trīs reizes gadā. Agri pavasarī būtu jāpērk un jāstāda skuju koki, tad laiks lapu kokiem, bet augustā labi iesakņojušies jaunie spireju un bārbeļu stādiņi. Protams, podotos stādus var pirkt gandrīz vai visu gadu, noliikt mājās un gaidīt stādīšanai piemērotāko laiku, taču ir daudzi, kas pie mums brauc palūkoties, kas jauns izaudzēts. Un parasti jau nenoturas, atkal nopērk kaut ko jaunu savam dārzam. Es, protams, par to ļoti priecājos. Braucot pa Latviju, ar acīm apmīļoju biezu un veselīgu dzīvžogu un nopriecājos – tie taču mūsu stādi, kas atraduši tik labas mājas.

Kalsnavas arborētums

Ja gribas izbaudīt krāsu prieku, saskatīt neparastu formu daudzveidību, jāatliek visi darbi un jādodas uz Kalsnavas arborētumu, lai jautos tā neparasto koku un krūmu vilinājumam.

Kalsnavas arborētums ir tāds brīnumains dārzs, kurā kaut kas zied augu gadu. Bet pavasarī, protams, to droši var saukt par ziedēšanas brīnumu. Tad arī cilvēki pa Kalsnavas arborētumu staigā kā mazliet apreibuši no saldaļām smaržām, kā nedaudz apmulsuši no Latvijai neierastām košām krāsām un neparastām kokaugu formām. Kalsnavā rūgteni smaržo ceriņziedu laikā, saldi jo saldi, kad zied rododendri, magnolijas, peonijas. Te acis žilbst no krāsu pārbagātības un formu daudzveidības, blakus ierasti zaļām skuļām var redzēt pieneņu dzeltenas un debeszilas skuļas, pīlādžogas var būt arī baltas un tumšas, bet parastās egles formas te atgādina gan bumbu, gan lielu suni ar noļukušām ausīm.

Kalsnavas arborētumā iespējams apskatīt izcilus retumus, piemēram, pīpes koku, tulpjukoku, Virdžīnijas sniegpārslīņu koku, Kobus magnoliju, platlapju kalmiju un rietumu cefalantu.

Selekcija un pavairošana

Kalsnavas arborētums būtiski atšķiras no klasiskām īpaši aizsargājamām teritorijām un veco muižu parkiem, jo tas joprojām tiek aktīvi pilnveidots, te nepārtraukti notiek citzemju kokaugu ieaudzēšana ārpus to dabiskās izplatības vietām, tiek veikts selekcijas un atlasē darbs.

Arborētuma vecums, ja to salīdzina ar dižkoku mūžu, nav nekāds liels. Tā izveide sākta 1975. gadā ar nolūku veikt zinātniskus pētījumus dendroloģijā un mežsaimniecībā, kā arī lai veidotu mūsu klimata zonai piemērotus citzemju kokaugu stādījumus pavairojamā materiāla ieguvei. Šajā laikā ir paveikts ļoti daudz. Kokaugu kolekcijai ir gan zinātniska, gan saimnieciska, gan izglītojoša nozīme. Un, protams, staigājot pa arborētumu, var lieliski atpūsties skaistā, īpaši izkoptā vietā. Tagad Kalsnavas un tās apkārtnes skaistumu var aplūkot arī no 25 metrus augsta skatu torņa.

Kalsnavas arborētums piedāvā ekskursijas profesionāļu vadībā, jo, vienkārši staigājot pa takām, var nepamanīt daudz interesantu lietu, kaut vai to, ka korķakoka miza ir mīksta, bet skuļas var būt arī maigas.

Kalsnavas arborētums

Jaunkalsnava
Madonas novads
Kalsnavas pagasts

Rīga – 140 km
Madona – 28 km
Pļaviņas – 22 km

Peoniju svētki

Kalsnavas arborētumā koku un krūmu aizvējā ceriņu ielokā izveidota liela peoniju kolekcija. Peonijas ir mazprasīgas, bet fantastiskas puķes, kas labi izskatās gan uz lauka, gan apstādījumos, gan vāzē. Nu jau peonijas ieaugušās un ziedus raisa visā krāšņumā, tāpēc vasaras vidū Kalsnavā tiek rīkoti Peoniju svētki, uz kuriem sabrauc gan puķkopji, gan visi, kuriem patīk krāšņie ziedi. 2014. gada 15. jūnijā Kalsnavas arborētumā Peoniju ballē piedalījās 3526 apmeklētāji, lai apjūsmotu 170 peoniju šķirnes.

Rhododendru ciltstēvs, Dr. biol., asociētais profesors Rihards Kondratovičs arborētumam uzdāvināja pa trim stadiem no 20 paša selekcionētām rhododendru šķirnēm. Jādomā, ka drīzumā Kalsnavas arborētumā būs gaidāma jauna, rhododendriem veltīta balle.

Nacionālā botāniskā dārza direktors Andrejs Svilāns

Vidzemes augstienes klimata skarbums padara Jaunkalsnavu par unikālu laboratoriju augu aklimatizācijas pētījumiem. Vēl jo vairāk tāpēc, ka, neraugoties uz Latvijas mērogos ekstremālajiem apstākļiem, kokaugu kolekciju apjoma ziņā arborētums ieņem otro godpilno vietu valstī pēc Nacionālā botāniskā dārza Salaspilī. Kalsnavas arborētums ar pilnām tiesībām ir uzskatāms par vienu no trim Latvijas botāniskajiem dārziem, jo līdzās ekselentai kokaugu kolekcijai tur atrodas Latvijā lielākā publiski pieejamā peoniju kolekcija, kā arī tiek veikts pastāvīgs zinātniskais darbs. Jaunkalsnavā veiktie citzemju kokaugu sugu un šķirņu aklimatizācijas izmēģinājumi ļauj ar lielu ticamības pakāpi spriest par šo taksonu piemērotību audzēšanai Latvijas ziemeļaustrumu daļā. Ja lielāko daļu no desmitos (un pat simtos) skaitāmiem Latvijas dendroloģiskajiem stādījumiem varam pielīdzināt biežākiem un plānākiem, vairāk un mazāk apputējušiem foliantiem mūsu kopējā dendroloģijas bibliotēkā, tad Kalsnavas arborētumam tā nepilnos 40 pastāvēšanas gados ir uzrakstītas tikai pirmās daudzsološās nodaļas ar visnotaļ reālu iespēju reiz kļūt par apjomīgu enciklopēdiju!

Lāčupītes dendrārijs

Lāčupītes dendrārijs

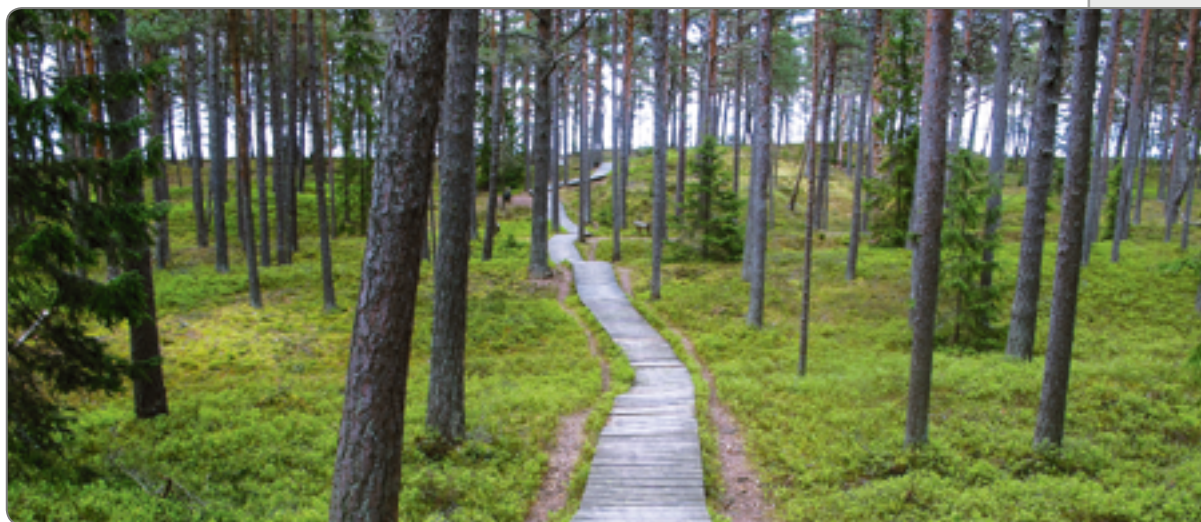
Engures novads
Engures pagasts

Rīga – 210 km

Piejūras zemienē, Engurē starp Klapkalnciemu un Apšuciemu, jūras krasta kāpu aizsargjoslā, Lāčupītes krastos, atrodas dendrologa Igora Medņa Lāčupes dendroloģiskie svešzemju koku un krūmu stādījumi. I. Mednis veica eksperimentus un pētīja, kā vietējiem apstākļiem pielāgojas un aklimatizējas dažādas svešzemju augu sugas. Īpaši gleznaini te ir jūnijā, kad zied rododendri.

- * Igora Medņa Lāčupes dendroloģiskie stādījumi 2001. gadā iekļauti īpaši aizsargājamo dabas teritoriju sastāvā dendroloģisko stādījumu daļā.
- * Te 7,2 ha platībā aug apmēram 60 skujkoku un 350 lapu koku sugas.

Ja iesi taisni, dēļu laipa aizvedīs uz LVM atpūtas vietu pie jūras, ja iesi pa kreisi, nonāksi Lāčupītes dendrārijā.

Lāčupītes oāzīte

Lāčupīte, kas tikai kilometru no sava 31 km garā tecējuma līkumo cauri dendrārijam un devusi tam nosaukumu, iztek no Sekļa ezera pie Tukuma, šķērso Tumes, Sēmes, Smārdes un Engures pagastu, kādu laiku tek gar jūru un tad, metot gleznainus līkumus, ietek jūrā pie Klapkalnciema, pamanoties atdalīt Enguri no Lapmežciema. Mazā Lāčupīte brīžiem pēkšņi uzvedas kā liels, dusmīgs lācis, veido stāvas krasta kraujas, izgrauž krastus, iegāž ūdenī vecus kokus. Rezultātā upes ielejas labā krasta reljefs kopā ar dendroloģiskajiem stādījumiem veido visai ainaviskus skatus. Lāčupītes krastos temperatūras režīms ir izlīdzinātāks un maigāks, ar samērā lielu bezsala periodu. Vietējās reljefa, augsnes un mikroklimata īpatnības, ko radījis jūras līča tuvums un Lāčupīte, ļāvušas šajā vietā izveidot mazu oāzi. Jūras tuvums kā siltuma un aukstuma akumulators samazina pavasara un rudens salnu niknumu, vienmērīgais nokrišņu daudzums pasargā augus no izkalšanas, virsmas reljefs Lāčupītes palienā veido piecu metru augstuma starpību, kas rada aizvēja efektu, veido noēnojumu mūžzaļajiem kokaugiem.

Kad nu tāda oāze bija atrasta, tika nolemts šajā vietā veidot dendrāriju, lai pārbaudītu svešzemju kokaugu ieaudzēšanas iespējas Latvijas mežos, turklāt nevis tradicionālajās introdukcijas vietās – botāniskajos dārzos un kokaudzētavās –, bet mežā, kur varētu novērot sugu mijiedarbību ar vietējiem biotopiem un atlasīt vietējiem apstākļiem piemērotus sēklaufžus.

Dendroloģiskos stādījumus šajā teritorijā sāka veidot 1959. gadā, kad Latvijas PSR Mežsaimniecības un mežrūpniecības ministrija izmēģinājumu lauciņu ierīkošanai svešzemju koku un krūmu ieaudzēšanai Dabas pētnieku biedrības pārstāvjiem Arvedam Mednim un Arturam Rožkalnam nodeva 0,68 ha valsts mežu fondu zemes Tukuma mežrūpniecības saimniecības Valguma mežniecības teritorijā. Tā kā introdukcijas rezultāti izrādījās veiksmīgi, pamazām teritorijas platība tika palielināta, līdz 1968. gadā dendrārijs sasniedza savu pašreizējo lielumu – 7,2 ha. Pēc A. Medņa nāves dendrāriju turpināja veidot viņa dēls Igors Mednis. No 1970. gada stādījumu kopšanā viņam palīdzēja dzīvesbiedre Dagnija Sila, vēlāk pēc Bulduru dārzkopības tehnikuma beigšanas – viņu meita Marija Blūma-Kauliņa.

Jaunajā dzimtenē

Stādījumi ierīkoti, rekonstruējot pamežu priežu silā un krūmāju upes palienē, pēc iespējas atstājot neskartu zemsedzi. Gadījumos, kad stādot bija nepieciešams izmainīt augsnes reakciju, uzlabot auglību vai zemsedzes struktūru, izmantoja minerālmēslus, kaļķoja vai mulčēja stādījuma vietu, atsevišķos gadījumos tīcis ierobežots tuvumā augošo lielo koku sakņu iespaids uz jaunstādu sakņu sistēmu (apcērtot virsējās saknes) vai arī izcirsti krūmāji un pamežs, izvēkti kritušie koki, taču vēlāk papildu iedarbība uz iesakņojušos stādu augšanas apstākļiem tika pārtraukta, lai svešzemju augi pēc iespējas ātrāk iekļautos vietējos apstākļos. Rezultātā sasniegts maksimāls vietējo un introducēto augu līdzsvars, kaut arī vietējām sugām ir dabiska tieksme nomākt introducētās.

Lāčupītes dendroloģiskā stādījuma lielākā vērtība ir introducēto kokaugu stādījumi, kas ir nevienmērīgi izvietoti pa visu teritoriju. Dažādu sugu svešzemju augi aug gan audzēs, gan atsevišķi, ir daudz ražojošu īpatņu. Īpaši vērtīgi ir tieši šie ražojošie koki un krūmi, kas dod Latvijas apstākļiem piemērotu sēklu materiālu. Vairākas sugas jau aizmirsušas par savām eksotiskajām izcelsmes vietām, sāk dabiski atjaunoties un veiksmīgi sadzīvot ar vietējām sugām Latvijā.

Dendrārijā ieaudzētas vairākas Latvijā īpaši aizsargājamas augu sugas, piemēram, Baltijas efeja, parastā īve, parastā purvmitre.

Dendrārijā aug aptuveni 60 skuju koku un apmēram 350 lapu koku sugu, kuru zinātnisko vērtību palielina to zināmā izcelsmes vieta.

Nacionālā botāniskā dārza direktors Andrejs Svilāns

Lāčupītes dendrārijs ir viens no tiem spilgtajiem piemēriem, ko spēj panākt cilvēks, mērķtiecīgi un par spīti visām grūtībām ejot sava nospraustā mērķa virzienā. Protams, palīdzēja arī izvēlēta dendroloģisko stādījumu ierīkošanas vieta – Rīgas jūras līča tuvums, kāpu priežu meža aizsargs, Lāčupītes meandru piedāvātais daudzveidīgais augsnes un mitruma apstākļu servējums. Pateicoties izvēlētajai vietai, nu dendrārijā varam skatīt lieliskus īstās jeb ēdamās kastaņas, kokveida lazdas, Japānas kriptomērijas, Losena pacipreses un daudzu citu sugu eksemplārus, no kuriem vairāki ir vieni no lielākajiem savas sugas pārstāvjiem Latvijā. Diemžēl Lāčupīte ir ne tikai dendroloģisko stādījumu labvēlis, bet dažkārt arī postītājs. Pastāvīgi mainot gultni, tā jau ir paspējusi aizskalot dažu labu eksotu. Nozīmīgāko zaudējumu skaitā pieminams viens no Latvijā lielākajiem septiņdaivu kalopanaxiem, kuru pirms dažiem gadiem noslīcināja ieilgušie pali, taču tas nespēj mazināt dendrārija vērtību. Dendrārijā aug, ražo sēklas un izsējas kokaugu sugas, kas daudzviet citur Latvijā aiziet bojā dažus gadus pēc iestādīšanas. Tieši fakts, ka Lāčupītes patvērumā var veiksmīgi augt citviet Latvijā grūti ieaudzējamas sugas, apliecina visnotaļ vilinošās dendrārija izaugsmes perspektīvas.

Īsta atpūta dabā - nāc!

Atpūtas un tūrisma centrs "Spāre"

"Dumbri", Ģibuļu pagasts, Talsu novads, LV-3298
Tārunis 26669099

Atpūtas un tūrisma centrs "Ezernieki"

"Ezernieki", Indrānu pagasts, Lubānas novads, LV-4830
Tālruni 26671421, 27840643, 26666090

Pokaiņu mežs

Senpokaiņi, Naudītes pagasts, Dobeles novads, LV-3724
Tālruni 63729177, 63726212

Kaņiera ezera laivu bāze

Lapmežciema pagasts, Engures novads, LV-3118
Tālrunis 29253514

Lielaucis ezera laivu bāze

Lielaucis pagasts, Auce novads, LV-3723
Tālrunis 26556771

Tērvetes dabas parks

Tērvetes sils, Tērvetes pagasts, Tērvetes novads, LV-3730
Tālrunis 63726212

www.mammadaba.lv

www.latvia.travel

